

УДК 316.75: 3217(477)

КОНЦЕПЦІЯ ДЕМОКРАТІЇ В. ЛИПІНСЬКОГО: ІДЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Валерій Майданюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка
Філософський факультет, кафедра теорії та історії політичної науки
вул. Університетська 1, 79000, м. Львів, Україна
e-mail: maydan@i.ua.*

Розглянуто характеристику та оцінку В. Липинським демократичної форми правління. Досліджено концепцію демократії В.Липинського як деструктивної та неефективної форми організації влади. З'ясовано суб'єктивні ідеологічні чинники, що впливали на світогляд В. Липинського, зокрема родове походження, партійна та ідеологічна ідентифікація, особисті життєві обставини.

Ключові слова: В. Липинський, демократія, консерватизм, ідеологія, науковість, об'єктивність.

Пошук українським суспільством ціннісних та ідеологічних засад розвитку, а також політичних та етичних ідеалів породжує дебати щодо майбутнього демократії, її співвідношення з елітарними та авторитарними тенденціями сучасності. Формування суспільного ідеалу української спільноти відбувалося шляхом синтезу консервативних й ліберально-демократичних засад та традицій українського суспільства. У такому контексті актуальним та цікавим є аналіз поглядів одного з найвідоміших представників української консервативної думки В'ячеслава Липинського на демократію та її перспективи для українського суспільства. Концепція демократії В. Липинського насамперед цікава своєю оригінальністю, критичністю та дискусійністю, адже ґрунтовно аналізуючи та характеризуючи демократію, Липинський трактував її неоднозначно, вказуючи на існування ефективніших форм державного правління, а саме класократичної монархії. Тому характеристика демократії одним з перших вітчизняних політологів є актуальною та цікавою для сучасності, проте, тим не менше потребує відповіді на питання: наскільки науковою та об'єктивною є концепція демократії ідеолога українського консерватизму і якою мірою присутні в ній ідеологічні елементи?

Концепцію демократії та ставлення В. Липинського до демократії досліджували багато науковців. Найбільший внесок у розвиток цієї проблематики зробили І. Вдовичин, С. Лінецький, І. Лисяк-Рудницький, Т. Осташко, Я. Пеленський, В. Потульницький, В. Шевчук. Їхні дослідження допомогли сформувати цілісне бачення політичної доктрини В.Липинського. Проте проблема демократії в концепції В. Липинського розглядалася лише побіжно, в контексті аналізу форм правління – класократичної, охлократичної та демократичної, а тому потребує подальшого аналізу та осмислення.

Ознайомлення з текстами В. Липинського зумовлює висновок про негативне ставлення вченого до демократії, загалом про антидемократичність його політичних поглядів. Проте відразу слід зазначити, що сприйняття В. Липинським демократії об'єктивно опосередковувалось соціальним походженням та статусом. Як польський поміщик, землевласник, представник давньої шляхти і аристократ, він належав до соціальної групи, яка була соціальною основою та носієм консервативної ідеології. В молоді роки В. Липинський став активним членом Української демократично-хліборобської партії, яка виражала консервативні ідеї та цінності. Емігрувавши після усунення гетьмана П. Скоропадського від влади, втративши маєток, відібраний в процесі революційних перетворень та потрясінь, він мав вагомі підстави критично ставитися до демократії в її українському варіанті.

Антидемократична позиція вченого пояснювалася і тим, що сучасні В. Липинському українські демократи, часто виступали проти української державності, а пізніше і проти сильної української армії, проти всіх необхідних елементів сильної та суверенної держави. У листі до М. Гехтера, Липинський писав: «ніколи не уявляв собі можності існування Української Нації без власної Української держави і в цьому основна психологічна різниця між мною і українською демократією» [7, с. 106]. Як влучно зазначив з цього приводу С. Лінецький, в часи Липинського «вимоги національної демократії, з одного боку, та ідеї незалежності України, з другого, розбігалися, поляризувалися» [2, с. 38].

Особливістю сучасної Липинському демократії були інкорпорування нею комуністичних ідей, гасел класової боротьби, які вносили розкол в українське суспільство. «Соціальна політика української демократії вела не до примирення класів і національної консолідації, вкрай необхідних у боротьбі за державність, а до розпалювання міжкласової боротьби і руйнації державності» – стверджує Т. Осташко [8, с. 107]. Можливо саме в недоліках та деструктивних помилках українських демократів варто вбачати причини антидемократизму Липинського і його критичні зауваження в бік демократів. Антидемократична позиція вченого в даному випадку була значно далекоглядніша та поміркованіша ніж політика тодішніх демократів-соціалістів.

Політичні світогляд та консервативна концепція В.Липинського формувалися під впливом популярних соціальних теорій та філософів XIX – початку XX століття. Особливий вплив на українського мислителя мали ідеї Г. Гегеля, Л. Гумпловича, Г. Лебона, Г. Ратценгофера, Ф. Ратцеля, Ф. Оппенгеймера, а також польських консервативних істориків під час навчання В.Липинського в Кракові – традиційному центрі європейського консерватизму. Значний вплив на Липинського мали теорії еліт Г. Моски, В. Парето та Р. Міхельса, що знайшло відображення в концепції класократії та визначило специфіку визначення соціальних страт і його ставлення до народних мас. Як слушно зазначає О. Ясь, притаманна В. Липинському героїзація історії представляла мішанину позитивізму, неоромантичного ірраціоналізму, віталізму та елементів «соціальної механіки» в дусі концепцій Е. Дюркгайма, М. Вебера та популярних соціологічних теорій XX століття [11, с. 76]. Величезний вплив на погляди В.Липинського мав французький соціолог, представник неоромантизму Ж. Сорель, якого В. Липинський часто цитує у своїх публікаціях. З цього погляду дослідницькі інтенції В. Липинського не є суто академічними, а радше

синкретичними, позаяк сполучають у собі суспільні, культурні, політичні та ідеологічні зацікавлення [11, с. 78].

Характеризуючи демократію, Липинський часто проявляє ідеологічну заангажованість та суб'єктивність, що відзначали ряд вчених. Аналізуючи погляди Липинського, його праці, І. Лисяк-Рудницький констатував, що «Листи до братів-хліборобів» не мають «систематичної наукової форми» [цит. за: 10, с.166], хоча вищезгадана праця одного з перших українських політологів, вважається видатною пам'яткою української політичної думки. В.Липинський і сам часто говорив про власну ідеологічність та своє ставлення до консервативної ідеології: «... ідеологію і світогляд наш не можна брати або відкидати по частинам» [4, с. XLVII]. Він не вважав себе академічним дослідником і у листі до Д. Дорошенка від 10 серпня 1926 р., афористично декларує своє суспільне та громадське становище: «Я: хлібороб і жовнір» [цит. за: 11, с. 91].

В. Липинський сам вказував на причини, які мали значний вплив на формування його політичної позиції та світогляду, складні часи та умови, в яких він жив, зокрема, труднощі еміграції, нестатки, політична боротьба, які відсували на задній план наукову об'єктивність в творчості видатного історика та політолога: «До того, найважливішого, щей руїна особиста: хвороба, життя на еміграції, знищення і забрання маєтку революцією, повна непевність що до завтрашнього дня. В таких умовах, за оцих 7 літ, ніколи я не знав, чи стане мені сил і коштів ще на дальший розділ» [4, с. XLV]. В. Липинському важко було бути об'єктивним і неупередженим, особливо в оцінці хаотичного зібрання роздрібнених партій, в ідеях яких домінували комуністичні ідеї, і які себе називали демократичними.

Як досвідчений політик та дипломат, а також переконаний консерватор, В. Липинський піддає сумніву користь наукової об'єктивності та раціональності в політичній боротьбі, особливо, у справі здобуття незалежності та утворення держави. «Всяка соціальна теорія мусить бути продуктом індивідуальної творчості. Але мірилом її сили і вартости являється не її «оригінальність», «об'єктивність», «науковість», «льогічність» - а здатність підіймати живих, реальних людей на творчі громадські діла» [4, с. 117], – констатує В. Липинський. Бо переконати противника, на думку вченого, можна тільки ділом, а не словом, тільки силою, а не теорією. І тільки від суб'єктивної а не об'єктивної вартости залежить здатність даної віри піднімати людей на діла [4, с. 124].

Отже, метою нашої статті є проаналізувати висловлювання В. Липинського про демократію і визначити ідеологічні та наукові судження, елементи та тенденції, співвідношення наукового та ідеологічного у творах визначного вченого та водночас ідеолога консерватизму. Не применшуючи і не заперечуючи конструктивної ролі та величезного значення ідеології в житті суспільства, й одночасно не ідеалізуючи наукову раціональність, ми, розділяємо ідеологічне як суб'єктивне та заангажоване, від наукового – як об'єктивного та неупередженого, виходячи з виведених низкою вчених ознак науковості та ідеологічності.

Ідеологічними ознаками низкою дослідників ідеології, зокрема О. Висоцьким, Т. Гейгером, Дж. Геррінгом, Г. Лебоном, К. Мангеймом, П. Рікером, та іншими, визнаються такі елементи: 1) вираження суспільно-групових, суб'єктивних інтересів; 2) наявність суспільного ідеалу та ідеалізація майбутнього чи минулого; 3) наявність оціночних суджень та ціннісних характеристик, використання емоційних

чинників впливу; 4) спрощенні пояснення соціальної дійсності для впливу на маси; 5) упередженість, тенденційність до підбору фактів та їх інтерпретація, повторення постулатів з метою впливу на свідомість та ін.

Присутність у працях та публікаціях В. Липинського цих ознак ідеологічності, дозволить зробити висновки про рівень наукової об'єктивності автора, виявити суб'єктивізм, тенденційність, ідеалізацію, і встановити міру заідеологізованості. Усвідомлення необ'єктивних елементів в ідеях та висловлюваннях політичних діячів, дозволить чіткіше визначити ступінь довіри громадян до них в умовах потужних та часто заангажованих інформаційних впливів.

У своїй найвідомішій праці «Листи до братів-хліборобів» В. Липинський надзвичайно багато уваги приділяв темі демократії, до якої висловлював досить неоднозначне ставлення. Зокрема він зазначав: «Дуже трудно аналізувати хаос розкладу, яким єсть всяка демократія» [4, с. 230]. З одного боку, це свідчення пріоритету суб'єктивного ідеологічного бачення демократичної форми правління над науковою об'єктивністю. З іншого боку, ототожнення демократії та суспільного хаосу, безладу має давні інтелектуальні традиції, започатковані, зокрема, в античній політичній думці, які в часи Липинського підживлювалися прагненням порядку і стабільності через революції та війни, які проводилися під демократичною риторикою.

Викладаючи свої концептуальні погляди у численних статтях та публікаціях, В. Липинський часто згадує демократію, причому в негативних конотаціях, навіть коли основна тема публікації демократії прямо не присвячена. Так, свою працю «Релігія і церква в історії України» Липинський починає словами «Коли б я був демократом...» і далі викладає своє бачення демократії, закидаючи їй ряд недоліків та хибних рис, водночас, наголошуючи на перевагах монархії та консервативних цінностей. У інших своїх публікаціях, наприклад, у публікації «Завдання українського студентства», В. Липинський також не утримується від негативних оцінок демократії, характеризуючи вибори до демократичних парламентів як «політичну буцафорію» [3, с. 13-15]. І «Листи до братів-хліборобів», і «Покликання варягів та організація хліборобів», і приватні листи В. Липинського містять численні згадки та характеристики демократії, її критику, та на противагу їй, водночас популяризацію цінностей консерватизму із зазначенням їхніх переваг.

Такі часто повторювані у працях ідеї критики демократії та протиставлення їй консервативної монархії, свідчать про бажання В. Липинського ефективніше обґрунтувати власні світоглядні ідеї, цінності консерватизму, навіяти читачам своє бачення політичної дійсності, шляхом постійного тлумачення та повторення однієї ідеї – недосконалості демократії та переваг консервативної монархії. Як слушно зауважує О. Ясь, в студіях Липинського часто зустрічаються повтори. Частково вони зумовлені вимогами жанру політичної публіцистики, орієнтованої на те, щоб привернути увагу читача, заінтригувати, переконати його у правильності авторської позиції. [10, с. 170]. З іншого боку, це можливість впливати на світоглядні та політичні орієнтації читачів з метою поширення своєї точки зору та ідеології консервативної організації. Використання багаторазових повторень основних ідей та положень з метою закріплення їх у свідомості людей, на нашу думку, є ознакою ідеологічного дискурсу. Крім того, постійні згадки Липинського практично у всіх публікаціях, про недосконалість демократії, або натяки про неефективність народних

мас в сфері управління, критика ліберально-демократичних цінностей, підпадають під виведенні Ж. Доменакою правила ефективної пропаганди, зокрема правило повторення, суть якого полягає у повторенні інформації якомога більшої кількості разів і в формах, які відповідали б експектаціям різноманітних верств населення [1, с.174]. Подібну ідею про ефективність впливу на маси повторення постулатів висловлював також Г. Лебон. Наука, як відомо, не прагне поширення своїх ідей з метою зміни суспільної думки та індивідуальних політичних вподобань за допомогою впливу на підсвідомість та лінгвістично-психологічних маніпуляцій, зокрема правил політичної пропаганди.

Аналізуючи форми громадської моралі і методи організації нації, які притаманні аристократії, тобто національній еліті в історичну добу В. Липинського, він негативно характеризує демократичну форму правління: «Демократія: розклад класів; упадок спільної віри; повна громадська аморальність; панування «законів розуму», які кожний на підставі власного розуму інтерпретує як хоче; хаос в творчості і повна дезорганізованість нічим необмеженої, розпорошеної та здекласованої «індивідуалістичної» і «свободолюбивої» аристократії, – упадок восприімчивості на всякий порив до творчості і праці, деморалізація та хаос серед пасивних мас, – в результаті безавторитетність безсилої, дезорганізованої і аморальної аристократії, анархія в техніці та матеріальній продукції, брак ритму і розклад старих організаційних форм, одно слово: матеріальна і моральна руїна нації» [4, с. 208]. Така оцінка свідчить про упереджене ставлення до демократії, тенденційність, суб'єктивні характеристики, які не можуть бути інтерпретуватися як наукові аргументи. Зокрема, «безсила» чи «аморальна» є характерними ознаками ідеологічної риторики. Не відповідає об'єктивній дійсності і значно перебільшенні характеристики демократії, такі як «хаос в творчості», «дезорганізованість», «анархія» – адже як свідчить практика, повноцінні демократії стабільно функціонують та успішно розвивають і культуру, і творчість, і матеріальне виробництво, тому подібні оцінки цієї форми правління є безпідставними, особливо якщо це стосується не однієї країни, наприклад УНР в 1918-1919 рр., а визначається як загальні ознаки усіх демократій.

У «Вступному слові» до своєї відомої праці «Листи до братів-хліборобів» В.Липинський звертається до політичних опонентів, зокрема демократів у різкій, не зовсім науково коректній формі: «Демократія, яку Ви практикуєте, це не народ і не добро народу, а метод Вашого *інтелігентського* правління при допомозі оббріхування народу. Анонімний фінансовий капітал дає Вам гроші, а народ – картки виборчі. За гроші Ви у народу купуєте картки, а лякаючи народом, Ви виманюєте гроші. І це зветься демократія - правління народу!» [4, с. XI]. Наголошуючи, що державою керують переважно інтелігенти, які мали своєрідну монополію на політичну діяльність, В.Липинський досить критично і радикально ставиться до цієї суспільної верстви, що, можливо зумовлене, особистісними мотивами, оскільки В. Липинський в період Національно-визвольних змагань був відсторонений від державного управління та позбавлений матеріальних статків саме представниками «народу та революційної інтелігенції». О. Ясь з цього приводу справедливо зазначив, що шляхом надмірної генералізації свого висновку щодо інтелігентського характеру правлячої влади західних демократій Липинський обертає очевидну суперечність власних теоретичних побудов на додатковий позитивний аргумент, спираючись на

яскраві, не позбавленні прикмет ознаки реальності, але все ж таки вибіркові й дещо однобічні, спостереження [10, с. 180].

В інтерпретації демократії Липинським ми спостерігаємо оцінкові судження та ціннісні характеристики, відверті образи прихильників демократичного ладу, спрощені пояснення соціальної дійсності, упередженість, тенденційність та довільність у підборі фактів: «Історія наша вже сотні разів нас навчила, що наша демократія, всі оті канцеляристи і писарі по фаху, демагоги по тактиці й кар'єристи по духу - на одне були тільки здатні: знищити власну українську державно-творчу аристократію, а з нею й українську державу. Але збудувати щось нового, свого на тім порожнім місці українська демократія ніколи не змогла. Не тому, розуміється, щоб між нею не було людей, які по своїй індивідуальній вартості не змогли б місце старої вирізаної аристократії зайняти, а тому, що дух між ними панував руйнуючий, завидючий, зловбий, а разом із тим облесливий, брехливий і рабський. Тому, що всі ці, поодинокі іноді й гарні, здібні й чесні люде, всі разом творили руйнуюче розкладове тіло, якому на ймя – демократія» [4, с. 36]. Липинський не обґрунтовує, чому демократія не змогла нічого збудувати – аргумент «зловбий і руйнуючий дух» – більше є засобом емоційної полеміки з політичними опонентами, і характеризується досить довільною, суб'єктивною інтерпретацією. На схильність Липинського до генералізації та висунення безапеляційних положень вказував свого часу також Л. Білас, аналізуючи студію «Україна на переломі» [10, с. 182].

Ще один зразок ідеологічної оцінки демократії, пронизаної суб'єктивними оцінками та некоректними епітетами, неприйнятними в науковій дослідницькій роботі: «Коли під впливом нашої ідеї ми скинемо з себе всі ознаки демократичної зарази: боягузтво, хамство, жадність, спекулянтство, політичний анархізм, всяке «покутне отаманство», злобу, брехливість, інтриганство, бажання політичної помсти, кар'єризм, гадюче лукавство і зрадництво, запобігання перед сильними і перед юрбою, одно слово все те, що ми бачимо тепер в добі торжества демократії [4, с. 108]. Безумовно, в політичній практиці присутні подібні явища, проте переносити ці явища на демократію, демократичний ідеал загалом є явна ознака ідеологічності, заангажованості та відсутності наукової об'єктивності. В даній цитаті присутні більшість ознак ідеологічної заангажованості, зокрема: суб'єктивізм, ціннісні характеристики, використання емоцій, упередженість та тенденційність, що дозволяє зробити висновок про заідеологізованість автора в цьому питанні.

Багато уваги приділяв В. Липинський порівнянню демократії з іншими формами суспільної організації, зокрема з «охлократією», під якою розумів тиранію та тоталітаризм. Зокрема В.Липинський стверджує, що «при всій своїй жорстокості і примітивності механічна і тверда влада охлократії не має тих розкладаючих і затроюючих прикмет, як шарлатанська, на фікціях та спекуляціях побудована, влада гнилої, слизнякуватої демократії» [4, с. 282], тобто «жорстока» та «тверда» охлократична тиранія визнається В. Липинським кращою за демократію, а враховуючи притаманні консерватизму цінності «порядку та сильної владної руки», а також етатизм, стають зрозумілими подібні симпатії та антипатії автора, адже поширення та відстоювання інтересів і світоглядних позицій певної соціальної групи, в цьому випадку, аристократів-консерваторів, - відповідає ідеологічному критерію: вираження суспільно-групових інтересів. Традиційно консерватори обстоюють сильну владу/державу, яка встановлює і підтримує порядок, застосовуючи жорстокі

покарання для злочинців, враховуючи і смертну кару [9, с. 254]. Тому характеристика В. Липинським взаємодії демократії з «охлократією», багато в чому є ідеологічною та заангажованою і не зовсім об'єктивною щодо демократії.

Характеризуючи демократію, В. Липинський інколи намагається звинуватити її у «всіх гріхах»: «У нас часто доводиться чути нарікання, що «політика це брудне діло» і що «коли хто порядний, то він політично не активний; коли ж активний, то не порядний». Причина цієї трагедії (існуючої під теперішній час не тільки у нас) лежить в цьому, що прийняті тепер в т. зв. демократичних суспільствах методи політичної організації убивають рухові прикмети порядних, даючи одночасно цим прикметам повну волю у не порядних» [4, с. 372]. Подібне пояснення явищ політичної боротьби та інтриг в політиці не зовсім коректне щодо демократії, оскільки і в монархіях, і в диктаторських державах політиці притаманні політичні скандали, інтриги та зради, і демократія тут не є винятком, тому подібне пояснення цієї «трагедії» є тенденційним. Липинський бере під сумнів поняття демократичні суспільства - «т. зв.», що свідчить про його упередженість, а також підтримує поділ на «порядних» та «непорядних», підводячи до висновку, що саме «непорядні» приходять до влади в демократіях. Подібні поділи на бінарні опозиції та присутність оціночних суджень («порядні»-«непорядні») є характерними рисами ідеологічних суджень та не використовуються в наукових дослідженнях. За слушним зауваженням О. Яся, праця В.Липинського «Листи до братів-хліборобів» взагалі характеризується контроверсійністю викладу, виразним поділом політичних сил на антагоністичні табори, а складових історичного процесу – на державотворчі, конструктивні та руйнівні, деструктивні чинники [10, с. 168].

Описуючи процес функціонування демократії, В. Липинський зазначає: «Демократія, творячи республіканські форми державного життя, дає повну волю імперіалістичній численній, але розпорошеній і неорганізованій демократичній аристократії; вона нічим не обмежує її пориву вперед, її «поступовості», її жадности до багатства і влади – і тому творить хаос, який веде за собою повної руйни тільки доти, доки існують ще недоруйновані демократією останки колишніх здержуючих, консервативних, громадських органів, і доки маси ще дають себе гнати необмежено вперед при допомозі різних форм політичного демократичного обманства і шарлатанства» [4, с. 273]. В. Липинський в цій тезі допускає ряд упереджених та суб'єктивних висновків: по перше, значно перебільшує рівень «хаосу» та «руїн» необгрунтовано та некоректно приписуючи їх демократії, а також зображує модель бінарних опозицій – «конструктивні», «здержуючі консервативні» сили проти «хаотичних», «жадних» демократичних, що є елементом ідеологічної заангажованості, адже Липинський тут висловлює свої консервативні погляди, свої суспільно-групові інтереси, на протиположності демократичним опонентам, щодо яких необгрунтовано застосовує оціночні судження. Тому враховуючи ряд ідеологічних критеріїв, це твердження не може вважатися науковим.

В іншій своїй відомій праці «Покликання варягів чи організація хліборобів» В.Липинський, аналізуючи особливості становлення української державності, вказує на відсутність в українського соціуму об'єктивних підстав для демократичних (в європейському розумінні) форм управління: «Україна не може народитись зразу перезрілою: вона не може увійти в стадію старечої національно-демократичної городської республіканської культури, не перейшовши через стадію культури

молодечої, лицарсько-хліборобської, монархічної, і не витворивши в цій стадії таких консервативних національних основ, на дегенерації і доїданню яких побудовані всі сучасні демократії» [6, с. 92] Тут В. Липинський прагне дотримання історичної логіки, що є свідченням наукової орієнтації видатного українського історика. Дійсно, кожна держава виникала як вождистська автократія, що пізніше прийняла форми монархії з високим суспільним значенням аристократії. Демократія є етапом розвитку політичної системи, проте щодо інтерпретацій та характеристик цих історичних етапів, В. Липинський використовує ідеологічні аргументи. Так демократія характеризується через ціннісні характеристики, як «стареча» та «перезріла», тут помітні суб'єктивна інтерпретація, упередженість до демократичної форми правління. Також не зовсім відповідає дійсності та науковій об'єктивності твердження, що всі сучасні демократії «доїдають» та дегенерують консервативні національні основи витворенні за В. Липинським, монархіями. Перебільшені конструктивна роль монархії, і деструктивна роль демократії свідчать про ідеологічність та соціально-групову детермінованість у поглядах на форми правління, і демократичну також. Проте, Липинський визнає і деяку позитивну роль та функції демократії для суспільства, але зазначає, що однієї демократії не достатньо: «Бо біда не в тім, що ми маємо демократію, а трагедія наша і нещастя в тім, що ми маємо лише демократію: що ми маємо тільки сили поступові і руйнуючі, а не маємо власних національних сил здержуючих та будуєчих» [6, с. 20-21]. Іншими словами, В. Липинський вказує на недостатність національної консолідації, нерозуміння тогочасними політичними силами важливості націєтворчих зусиль.

Порівнюючи демократію з іншими формами правління, В. Липинський використовує елементи протиставлення «добро-зло», в даному контексті – протиставлення «руйнуючих та будуєчих сил». Слід відзначити, що схеми бінарних опозицій дуже часто присутні в творах В. Липинського. Деякі частини трактату «Листи до братів-хліборобів», слушно зауважує О. Ясь, побудовані на порівнянні парних дихотомій: республіка-монархія, держава-біржа – держава-господарство, егалізація (егалітаризм) – аристократія (елітаризм), деморалізація-моральна сила, чернь – шляхта, і т.п. Зіставляючи дихотомічні альтернативи, Липинський намагається переконати читача, що лише ті чинники, які пов'язані з хліборобським класом, а отже з консерватизмом, є конструктивними і державотворчими. Відтак позитивні, конструктивні елементи висуваються на перший план шляхом зворотного протиставлення негативним відповідникам [10, с. 170]. Висловлене дає змогу зробити висновок, що Липинський вважав пріоритетною популяризацію постулатів консервативної ідеології, поступаючись науковою об'єктивністю та неупередженістю.

У своєму приватному листуванні з відомими діячами та публіцистами В.Липинський також часто піднімає тему демократії. Так у листі до адмірала Я. Окуневського 1925 р. В. Липинський зазначав: «... сама динаміка і суть демократії (все розумію під тим словом метод правління і організації) така, що вона ніколи нічому навчитись не може. Бо ці, що в демократії шляхом помилок доходять накінець до розуму, завжди в цю хвилину бувають зіпхнуті і усунуті тими, що ще не мають розуму. Отже справа, кажу, безнадійна. Ходить тільки про імунізацію нашої Землі від цієї зарази» [7, с. 81]. Тут В. Липинський акцентує увагу на недосконалої демократичної форми правління, зокрема відсутності досвіду у демократичних керівників, який приходить лише з часом, тоді як в демократіях зазвичай,

відбувається швидка ротація та заміна правлячих політиків. Проте, поряд з слухними зауваженнями, В. Липинський вживає суб'єктивні та тенденційні вирази, зокрема сама демократія визначається як «зараза», що більше відповідає вимогам ідеологічно-пропагандистських творів, ніж наукових досліджень. Твердження, що демократія нічому не може навчитися, на нашу думку, є суб'єктивним, адже наприклад західні демократії інтенсивно розвиваються на основі минулого досвіду, що дозволило їм досягти значного рівня добробуту громадян та захисту індивідуальних прав.

Підводячи загальні підсумки аналізу співвідношення наукового та ідеологічного у поглядах на демократію В.Липинського, можна зробити висновок, що в концепції демократії Липинського домінує ідеологічність, зокрема в аналізі та оцінці демократії присутні практично всі ідеологічні ознаки, зокрема: суб'єктивність, оціночні судження, навішування ярликів, тенденційність, суб'єктивна інтерпретація фактів та подій, використання моделей бінарних опозицій, вираження суспільно-групових інтересів. Ідеологічні характеристики демократії у працях та публікаціях В. Липинського, значно превалюють над об'єктивними, науковими характеристиками. Практично в кожній своїй публікації Липинський висловлював тези щодо демократії, і в переважній більшості цих тез, висловлювався про демократію, як форму правління, негативно. Негативні оцінки та характеристики демократії В. Липинським були зумовлені різноманітними чинниками, зокрема суб'єктивним ставленням Липинського як родового аристократа і офіцера до влади народних мас, особистими політичними протиріччями з демократичними політиками, приналежністю до консервативної політичної організації, особистим консервативним світоглядом та монархічними симпатіями, а також прагматичним мисленням та патріотичною позицією, адже на практиці монархія підтримувала в Україні порядок, а влада роздроблених та неефективних демократичних партій призвела до руйнування політичних, економічних та духовних основ держави та суспільства в часи життя В.Липинського.

Проте Липинський, як вчений історик та політолог, незважаючи на популяризацію у своїх працях консервативних ідей, також намагався встановити певні закономірності у функціонуванні демократії як форми організації влади, використовуючи наукові методи, та сформулювати нові гіпотези, принципи взаємодії демократії в суспільстві з іншими формами правління. В. Липинському вдалося виокремити цінні для політичної науки гіпотези та характеристики демократії, зокрема, про роль демократій у виникненні націй та щодо розвитку концепції демократичного елітизму, хоча і не вдалося уникнути суб'єктивних ідеологічних впливів та ідеологічної заангажованості.

Ставши «головним ідеологом» консервативної політичної партії, Липинський не ставив за мету в своїх публікаціях об'єктивно оцінювати демократію, а прагнув перш за все висвітлити своє бачення, донести до читача переваги консервативної ідеології та сформувати образ демократії, як політичного суперника. Тому переважання ідеологічного над науковим в аналізі демократії, пояснюється насамперед тим, що В. Липинський писав політичну програму, ідеологічну працю, а не наукову дисертацію.

Список використаної літератури:

1. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість : Методолого-світоглядний аналіз / Губерський Л.В., Андрущенко В.П., Михальченко М.І. – К. : Знання України, 2002. – 580 с.
2. Лінецький С. Чи був В. Липинський антидемократом (До питання про оцінку політичних поглядів мислителя) / Лінецький С. // Альманах «Молода нація». – 1996. – № 2. – С. 29–42.
3. Липинський В. Завдання українського студентства / В. Липинський // Молода нація : Архів. Історія ідей. Політична філософія. Політичні науки : Альманах / ред. В. Верстюк, О. Бабкіна, Т. Батенко, О. Білий. – Київ : Смолоскип, 2002. – №4 (25). – С. 5–15.
4. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму / В. Липинський. – Нью-Йорк : Булава, 1954. – 470 с.
5. Липинський В. Релігія і церква в історії України / В. Липинський / [2-ге вид.] – Нью-Йорк : Видавнича Корпорація “Булава”, 1956. – 111 с.
6. Липинський В. Покликання варягів чи організація хліборобів? / В. Липинський // Відень, 1926 ; Нью-Йорк, 1954. – 114 с.
7. Листи В'ячеслава Липинського до Ярослава Окуневського // Сучасність. – 1992. – №5. – С. 78–86.
8. Осташко Т. В'ячеслав Липинський і українська національна демократія / Т. Онишко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Історія, економіка, філософія». – К. : Вид. центр КНЛУ, 2008. – Вип. 14. – С. 96–113.
9. Романюк А. Політична доктрина консерватизму / А. Романюк // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія. – 2010. – Вип. 14. – 254–259 с.
10. Ясь О. Архітектоніка та техніка викладу «Листів до братів-хліборобів» / О. Ясь // Молода нація : Архів. Історія ідей. Політична філософія. Політичні науки : Альманах / ред. В. Верстюк, О. Бабкіна, Т. Батенко, О. Білий. – Київ : Смолоскип, 2002. – № 4 (25). – С. 161–201.
11. Ясь О. В. Липинський та неоромантизм / О. Ясь // Український історичний журнал. – 2007. – № 5 (476). – С. 75–92.

*Стаття: надійшла до редакції 27.06.2009
прийнята до друку 24.09.2009*

THE CONCEPT OF DEMOCRACY MADE BY V. LYPYNSKIY: THE IDEOLOGICAL ASPECTS

Valerij Maydanyuk

*L'viv National Ivan Franko University
Institute of Philosophy, Department of theory and history of political science
Universytets'ka Str., 1, 79000, L'viv, Ukraine
e-mail: maydan@i.ua*

Characteristics and an evaluation of democratic government by V. Lypynskiy were considered. The concept of democracy as destructive and inefficient form of government was investigated. Subjective ideological factors that influenced the outlook of V.Lypynskiy ideas, including: family of origin, party and ideological identification, personal life circumstances were researched.

Key words: V. Lypynskiy, the democracy, a conservatism, an ideology, a scientism, an objectivity.

КОНЦЕПЦИЯ ДЕМОКРАТИИ В. ЛИПИНСКОГО: ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Валерий Майданюк

*Львовский национальный университет им. Ивана Франко
Философский факультет, кафедра теории и истории политической науки
ул. Университетская, 1, 79000, Львов, Украина,
e-mail: maydan@i.ua*

Рассмотрено характеристику и оценку В. Липинским демократической формы правления. Исследовано концепцию демократии В.Липинского как деструктивной и неэффективной формы организации власти. Выяснено субъективные идеологические факторы, влиявшие на мировоззрение В. Липинского, в частности: родовое происхождение, партийная и идеологическая идентификация, личные жизненные обстоятельства.

Ключевые слова: В. Липинский, демократия, консерватизм, идеология, научность, объективность.